

ARKIVS.

L 66-3
75

m/f

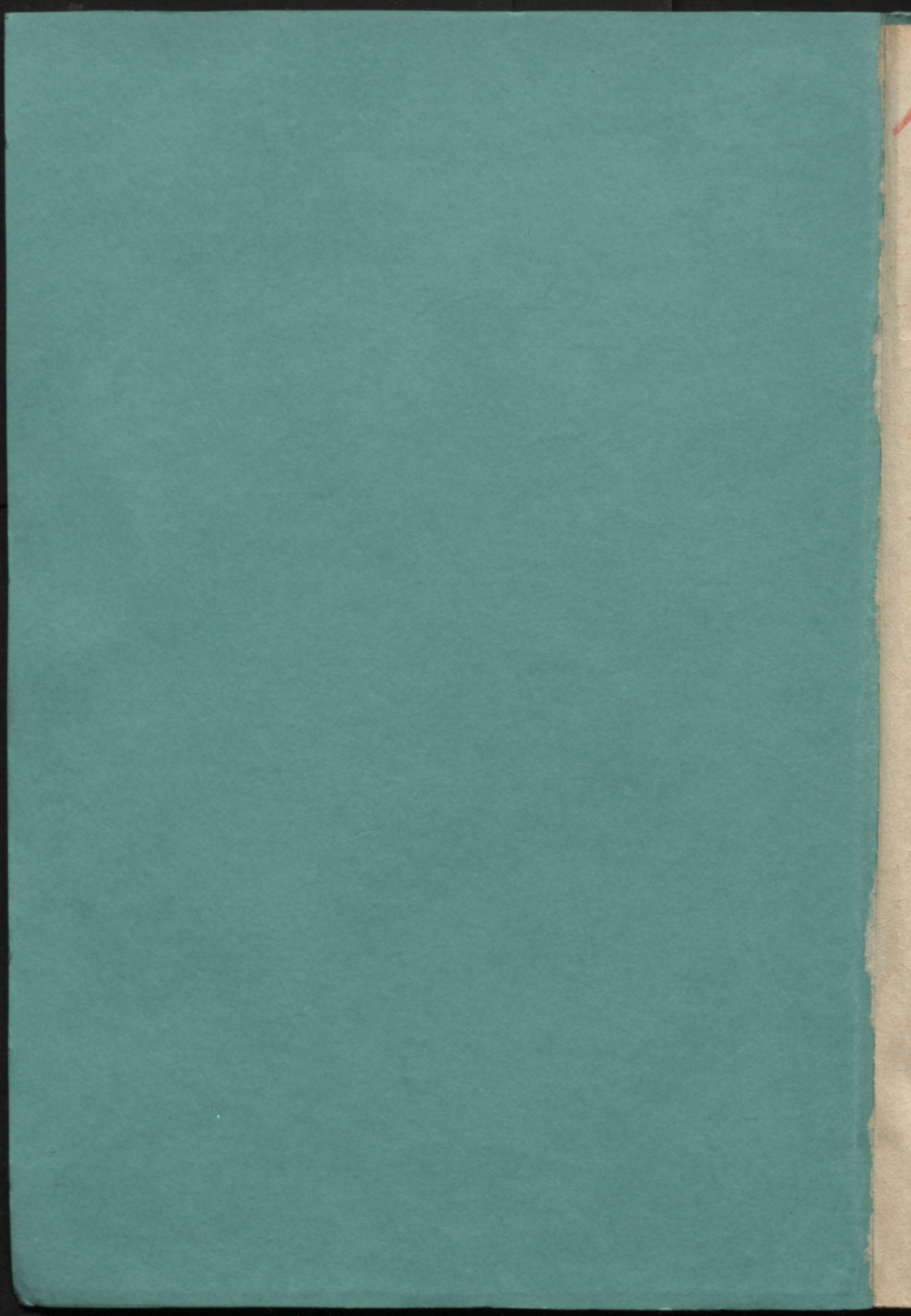
150

Referāts Rīgas Apgabaltiesas
zvērīnātu advokātu palīgu konferencei
1936. g. 5. maijā

B. Mandelštams
zvērīnāta advokāta palīgs

**Negotiorum gestora un dominus
negotii savstarpēja atbildība.**

Rīgā, 1936. g.

~~L~~ 66-3 m/f
L 75

119
L
39

Referāts Rīgas Apgabaltiesas
zvērīnātu advokātu palīgu konferencei
1936 g. 5. maijā

B. Mandelštams
zvērīnāta advokāta palīgs

Negotiorum gestora un dominus
negotii savstarpēja atbildība.

Rīgā, 1936. g.

B-1

L. V. R.
In. 307694 ✓

pārb. 10. II 2002. J. O.

0309061853

Spiestuve „Herolds“ Rīgā, Miesnieku ielā 4. Tālr. 29658

I.

Mūsaiķu civiltiesiskā sabiedrībā saistību tiesību izcelšanās, pārveidošanās un izbeigšanās ir iespējama, pateicoties cilvēka brīvas gribas aktam. Protams, dzīvē gadā ļoti bieži, ka kāda persona, pamudināta no cietirdīgiem materiālās nepieciešamības likumiem, ir spiesta noslēgt zināmu vienošanos. Un tomēr, neskatoties uz to, cilvēka dvēselē uzglabājas apziņa, ka tas, uzņēmis šādās vai citādās saistībās, ir izsacījis savu gribu, un tādā veidā, formāli, savā apziņā cilvēks paliek brīvs. Normatīvā civiltiesiskā sabiedrība atļauj pašām personām rūpēties par savām interesēm, iestāties līgumu attiecībās, pārvarēt haotisko cīņu par beztiesiskumu sabiedrībā, — bet tajā pašā laikā sabiedrība arī prasa lai līguma brīvības izvešana būtu tiesīga, t. i. atbilstu tiesību pamatprincipam ar viņu cilvēka personības individuālo un sociālo interešu vienmērīgu aizsardzību.¹⁾ Tomēr prasījumu tiesības tiek nodibinātas ne tikai ar tiesisku darījumu, bet arī ar citas personas neatļautu darbību, un arī ar zināmas attiecības pastāvēšanu, kuŗa pēc likuma dod tādas tiesības²⁾. Pie tādas zināmas attiecības jāpieskaita arī bezuzdevuma lietvedība (negotiorum gestio), kas ievietota Vietējo civillikumu kopoŗuma XVI. sadaļā un paredz no svešu lietu pārzinās izrietošus prasījumus (4323 — 4463. p. p.). Un ja mūsaiķu civiltiesiskā sabiedrībā tiesību izcelšanās, pārveidošanās un izbeigšanās

¹⁾ Prof. V. Sinaiskis. Saistību tiesību juridiskais raksturs. „Jurists“ 1935. g. Nr. 8/9.

²⁾ Gaius savās „Institutiones“ (III. § 88) raksta, ka „omnis obligatio vel ex contractu nascitur vel ex delicto“. Bet vienā citā vietā viņš atzīme vēl trešās saistību kategorijas pastāvēšanu — obligationes ex variis causarum figuris, kuŗas savukārt dalās: obligationes quasi ex contractu un obligationes quasi ex delicto. Šis saistību veidu sadalījums palika arī Justiniana institūcijās, kuŗas paredz: obligationes ex contractu, ex maleficio, quasi ex contractu un quasi ex maleficio.

iespējama pateicoties cilvēka brīvas gribas aktam, tad bezuzdevuma lietvedībā kā galvenais saistību nodibinošais moments uzskatāms pats par sevi iejaukšanās fakts svešā tiesiskā sferā un darīšanās¹⁾

Pēc vispārējiem noteikumiem netiek pielaista iejaušanās svešā tiesiskā sferā zem materiālā un moraliskā zaudējuma atlīdzināšanas piedraudējuma. Tomēr šis vispārējais noteikums nekad netika ievērots un pate dzīve izbīdīja bezuzdevuma lietvedības institutu. Ar maziem izņēmumiem Vakareiropas likumdošana pārņēma romiešu tiesību negotiorum gestio institutu gandrīz negrozītā veidā. Tikai angļu tiesības pieturas pie veca noteikuma, ka neviens nevar kļūt par otrās personas pilnvarnieku bez pārstāvamā gribas un par tādā kārtā veiktiem pakalpojumiem lietvedis nevar arī prasīt nekādu atlīdzību, izņemot divus gadījumus: 1) pie kuģa glābšanas un 2) pie garā vāju un piedzerušu, kuņģi nevar paši par sevi rīkoties, interešu aizstāvēšanas. Tomēr arī angļu tiesības apspriež no bezuzdevuma lietvedības izrietošās prasības saskaņā ar noteikumiem par pārstāvniecību²⁾ (agency). Likumdošanas lielāka daļa tomēr pazīst bezuzdevuma lietvedību, tā BGB paredz šo institutu §§ 677—687 (Geschäftsführung ohne Auftrag), ZGB §§ 419—424, Code Civil § 1375. Bet arī tās likumdošanas, kuņas nepazīst negotiorum gestio kā tādu, atvasina bezuzdevuma lietveža atbildību no citiem radnieciskiem institūtiem³⁾ (Krievu lik. kop X s. l. d., bet turpretīm jaunajā Kr. civillikumu projektā bezuzdevuma lietvedība bija paredzēta § 2859).

Likumdošanas lielākā daļā negotiorum gestio darbības aplokā ietilpst gādība par personas interesēm un mantu, kā arī par svešu saistību izpildīšanu. Bet kas atliecas uz darbību, kuņa tiek izdarīta citas personas labā,

¹⁾ Dr. Carl Crome. System des Deutschen Bürgerlichen Rechts. 1902. 629. lp.

²⁾ Sk. Dr. S. Karplin. Handbuch des englischen Privatrechts. 136. lp. — Prof. B. Frese. Prokurator und negotiorum gestio im Römischem Recht.

³⁾ И. М. Тютрюмовъ. Гражданское право. 1922 г. 344 lp.

bet ārpus viņas mantiskas sfēras, tad pēc prof. Tutrumova domām, izrietošās no tā attiecības nosakāmas ne saskaņā ar bezuzdevuma lietvedības noteikumiem, bet vai nu saskaņā ar līguma noteikumiem (gadījumā ja pārstāvamais vēlāk apstiprina lietveža rīcību), vai nu saskaņā ar noteikumiem par spēkā neesošā parāda izpildījuma atprasījumu (sk. Krievu civillik. projekta § 2856 motīvi). Pēc Latvijas Senāta izpratnes negotiorum gestio neizteicas vienīgi iekš tam, ka negotiorum gestor pārvalda vai pārziņ lietas, kā juridiskā darījuma kompleksu, bet arī iekš tam, ka negotiorum gestor vienkārši izpildījis kādus darbus vai no saviem līdzekļiem sedzis izdevumus atvietojamās personas interesēs. (1929. g. 27. febr. spr. Nr. 145. Tepeja pr. 1. pr. Gešeli). Prof. S. Beļackins atrod, ka negotiorum gestora darbība aizskar pārstāvamā personas un mantas intereses un tamdēļ arī negotiorum gestio plašāka nekā pilnvarojums¹⁾

Pēc H. Dernburga²⁾ domām bezuzdevuma lietvedības priekšnoteikumi ir: 1) svešu lietu (negotia aliena) nokārtošana³⁾, 2) lietvedībai jābūt vestai bez uzdevuma un 3) lietvedībai jābūt vestai uz pārstāvamā rēķina (animus negotia alius gerendi).

Bezuzdevuma lietvedībā ir divi tiesību subjekti: lietvedis (negotiorum gestor), kas ir uzņēmies otras personas lietu kārtošanu un pārstāvamais (dominus negotii), kuļa lietas lietvedis kārto bez kāda uzdevuma. Abi šie tiesību subjekti nekādās līguma attiecībās neatrodas savā starpā un nevar arī atrasties, kamdēļ viņu savstarpējā atbildība nosakāma vienīgi uz likuma pamata.

Šinī referatā tiks apskatīts jautājums par negotiorum gestora atbildību — dominus'a negotii priekšā, kā arī dominus'a negotii atbildība — negotiorum gestoram, ne-

¹⁾ С. Бляцкинъ. Частное право въ основныхъ принципахъ 843 лр.

²⁾ H. Dernburg. System des römischen Rechts. Der Pandekten 8-te Auflage 805. лр.; K. Erdman. Обязательственное право. 515. лр.

³⁾ L. C. I. 4428 р nosaka, ka vest var tikai svešas lietas; tādēļ par lietvedību nav atzīstams tas, kad kāds, domādams, ka viņš ved svešas lietas, darbojas savās pašas lietās. Bet ja kāds, domādams vest tikai svešas lietas, līdz ar tām ved arī savas lietas, tad par lietvedību skaitama tikai tā, kura attiecas uz svešajām.

aizskarot pārstāvamā atbildību pret trešām personām, ar kuņām lietvedim bijusi darīšana.

Negotiorum gestio izcelšanās un izveidošanās ir tieši saistīta ar romiešu tiesību vēsturi¹⁾. Romiešu tiesības savā normatīvajā konstrukcijā uzskatīja seno romi šu sabiedrisko iekārtu par sabiedrību (ocieta) vai brālību (kūriju), kuņas ar laiku pārvērtās zemkopju brālības. Brālības pamatprincipi ir uzticība un savstarpēja palīdzība vienam pret otru, arī brālības locekļa prombutnē un tā kā romieši bieži kaņoja un nereti nācas steidzīgi doties kaņā parasti tūviem kai niņiem nācas kārtot un vest kaņā aizgājušā drauga vai kaimiņa lietas, pamudināti no altruiskam tieksmēm, bez kāda formala uzdevuma. Pie bezuzdevuma lietvedības bija jāgriežas gadījumā, kad vienam pilsonim nākas parūpēties par otra pilsoņa lietām bez formala uzdevuma, piem. nelaimes gadījumi, bez vēsts prombutnē, neatgriešanās no ceļojuma nodomātā laikā u. t. l. Vajadzība parūpēties par otra pilsoņa lietām tiek saprasta ne tikai kā izdevība to darīt, bet dažreiz pat kā zināms pienākums; juridiski pienākuma, protams, nav, bet sabiedriski moralisks pienākums, kuņš var rasties no sabiedrības ieskatiem, kas dažreiz var parādīties pat kā zināms spiediens no sabiedrības puses. Tā Dernburgs²⁾ izteicas: „Oft handelt man, in dem man die Geschäfte anderer auf deren Rechnung besorgt, unter dem Drucke öffentlichen Zwanges“. Tāpec pretors, atzi dams pašas dzīves uzstādītas prasības, arī attiecības, kas radas starp lietvedi (negotiorum gestor) un to personu, kuņas lietas viņš bez uzdevuma jeb pilnvarojuma vedis (dominus negotii), pielīdzināja tiesiskām un ievēda savā ediktā vinkaršo un skaidro formulu: „si quis negotia alterius gesserit, iudicium eo nomine dabo“. Kā ir redzams no šīs formulas, tad no sakuma minētais edikts attiecas arī uz tiem gadījumiem, kad svešas lietas veda pilnvarnieki, aizbildņi, protutori u. c. No negotiorum gestio izrietošie prasījumi bija noteikti pretora ediktā, bet klasis-

1) Prof. K. Dišlers. Negotiorum gestio publisko tiesību novadā

2) H. Dernburg. System des römischen Rechts. Der Pandekten. 8-te Auflage 805.

ko juristu laikmetā šīs prasības sastāda jau actiones in jus un bonae fidei.

Klasiskas tiesības nepazīst nosaukumu negotiorum gestio, kā arī apzīmējumus negotiorum gestor un dominus negotii, jo klasiskās tiesībās normāls gadījums ne gottia gerere svēšās interesēs ir procuratura. Tāda veidā instituta negotiorum gestio izejošais punkts ir romiešu tiesību procuratura Priekš negotiorum gestio, ka svešu lietu vešanas bez uzdevuma, klasiskās tiesībās nav vietas un klasiski apzīmējumi ir dominus un procurator¹⁾

Negotiorum gestio izveidojās galvenā kārtā Justiniana tiesībās. kuŗas zem tā saprata labpratīgu svešu lietu vešanu bez uzdevuma (freiwillige Geschäftsführung)

Stipri attīstīta civiltiesiska apgrozība visdažādās formās un veidos tomēr vedusi pie tā, ka arī mūsu civilīkumi pārņēma šo romiešu tiesību institutu. L. C. I. 4423. p.²⁾ dod bezuzdevuma lietvedības definīciju: „Kad kāds bez uzdevuma uzņemas vest citas personas lietas saskaņā ar viņas patiesām interesēm un tādos apstākļos, kuŗos varētu pieņemt, ka šī persona, ja viņai būtu izdevība izteikt savu gribu, būtu apmierināta ar šādu vietniecību, tad ar tādu lietvedību nodibinās starp lietvedi un pārstāvamo līgumam līdzīga tiesiska attiecība³⁾. (Vertragsähnliches Rechtsverhältnis).

Šī definīcija atšķiras no BGB § 677. dotas definīcijas tikai caur to, ka pēdējais nenosaka, ka starp pārstāvamo un lietvedi nodibinas līgumam līdzīga tiesiska at-

1) Prof. Dr. B. Frese. Prokuratur und negotiorum gestio im Römischen Recht

2) Jaunos Latvijas Civillīkumos lietotais vārds „bez uzdevuma“ tiek atvietots ar „neaicināts“ un 4424. p. lietotais teikums, „ka to devis ne tas, kā lietas tiek vestas, vai kad tas dots ne tam, kas šās lietas ved“ atvietots ar vārdiem „to nav devis pārstāvamais, vai tas nav dots lietvedim“. Vispār L. C. I. 4423. p. bū u apvienojams ar 4426. p. jo abi dod bezuzdevuma lietvedības jēdziena definīcijas.

3) Kā avo'i pie šī panta ir minēti: § L. de obligat., quae quasi ex contr. (III 28 L. I. L. 2. D. de negotiis gestis (III., 5.). L. 5. pr. D. oblig. et act. (XLIV, 7.). Curl. Stat. § 120).

tiecībai). BGB § 677. nosaka: „Wer ein Geschäft für einen anderen besorgt oder von ihm beauftragt oder ihm gegenüber sonst dazu berechtigt zu sein hat das Geschäft so zu führen, wie das Interesse des Geschäftsherrn mit Rücksicht auf dessen wirklichen oder mutmasslichen Willen, es erfordert“. — Bez tam, bezuzdevuma lietvedība ir arī konstatējama, kad: 1) persona maldīgi domā, ka viņai ir dots pilnvarojums;

2) pilnvarojums ir dots, bet nederīgs;

3) dominus negotii pilnvaru devis ne negotiorum gestor'am bet trešai personai, pie kam jautājums par to, vai negotiorum gestor ir zinājis, ka pilnvara neattiecas uz viņu, ir irrelevants;

4) kad pilnvarojums dots un pa daļai nedots, jo lietvedība attiecas uz divām vai vairāk personām piederošu lietu, bet uzdevumu devusi tikai viena no viņām (L. C. I. 4426. p.)

II.

1) Mūsu tiesību sistēma būvēta uz tā principa, ka katra persona, sākot no viņas dzimšanas līdz nāvei var iegūt mantiskas un personiskas tiesības, t. i. viņai piemīt tiesības spēja. Turpretim ne visām tiesiskām personām piemīt darbības spēja, jo ir apstākļi, kuŗi darbības spēju ierobežo. Pie tādiem darbības spējas ierobežojošiem apstākļiem pieder vecums, dzimums, veselība, maksātne spēja u. t. l. Saskaņā ar L. C. I. 2912 p., lai darījumam būtu likumīgs spēks ir vajadzīgs, lai viņu dalībniekiem, būtu tiesības spēja, gribas brīvība un tiesība noteikt par savu mantu un par savu darbību.

Bezuzdevuma lietvedība nav divpusīgs darījums kamdēļ darījuma likumīgi nosacījumi netiek pārbaudīti un negotiorum gestor nes arī atbildību, ja viņam trūkst darbības spējas. L. I. 4424. p. nosaka, ka ja svešu lietu vešanu uzņemas per-

1) ZGB. § 419. p. dod sekošu definīciju: „Wer für einen anderen ein Geschäft besorgt, ohne von ihm beauftragt zu sein, ist verpflichtet das unernommene Geschäft so zu führen, wie es dem Vorteile und der mutmasslicher Absicht des anderen entspricht“.

sona, kuŗai nav darbības spējas¹⁾, tad viņas saistība pret pārstāvāmo ir spēkā tikai tiktāl, ciktāl viņa iedzīvojusies; bet ja šī persona lietvedības dēļ pati ceļ prasību, tad viņa atbild neaprobežoti²⁾. Vadoties no šī likumu panta teksta prof. Erdmans nāca arī pie pilnīgi pareiza slēdziena, ka bezzuduma lietvedībā, ievērojot līgumiska momenta trūkumu, negotiorum gestor var būt persona bez darbības spējas (Handlung unfähige), kuŗa nes pilnu neaprobežotu atbildību par savu rīcību, ja ceļ prasību pret pārstāvāmo. Ja tāda prasība nebūs celta, tad negotiorum gestor atbild, pēc prof. Erdmana domām, saskaņā ar L. C. I. 3776 p noteikumiem. Šis pants nosaka, ka par iedzīvoto atzīstams tikai tas, kas ceļot pret atbildētāju atprasījuma prasību, vel atrodas viņa mantā, vienai alga, vai tas būtu dabā, vai tādos priekšmetos, kuŗus viņš ieguvis pret labticībā atsavināto vai paterēto. Uz visu to, ko atbildētājs līdz tam laikam bez ļauna nolūka izdāvinājis, nodzīvojis vai nejauši nozaudējis, atprasījuma tiesību nevar attiecināt.

Darbībasnespējīga negotiorum gestora atbildība arī paredzēta Vakareiropas likumdošanā. Tā līdzīgi Latvijas civillikumiem ZGB § 421. nosaka: „War der Geschäftsführer unfähig sich durch Verträge zu verpflichten, so haftet er aus der Geschäftsführung nur soweit er bereichert ist oder auf böswillige Weise sich der Bereicherung entäussert hat“. BGB tādu lietveŗa atbildību nosaka divējādi: 1) saskaņā ar noteikumiem par zaudējumiem no neatļautas darbības un 2) saskaņā ar noteikumiem par ne-

¹⁾ Krievu tekstā nepareizi tika pārtulkoti „Handlungsunfähige“ kā „не имѣющій правоспособности“ bet jātulko „недѣеспособности“.—Jauno Latvijas Civillikumu 4424. p. lietotais izteiciens „uzņemas persona, kuŗai nav darbības spējas“ atvietots ar „rīcības nespējīgu personu“.

²⁾ Krievijas Senats bija tādos ieskatos, ka darbības spējas trūkums ir viens no negotiorum gestio nosacījumiem. Tā 1912. g. 5. aug. spried. №135, mes lasam: „... а такъ какъ мѣстные гражданскіе законы для возникновенія изъ такого управленія, подобнаго договора юридическаго отношенія между управляющимъ и заступаемымъ требуютъ наличности данныхъ для предположенія, что этотъ послѣдній, если бы онъ имѣлъ случай выразить свою волю одобрилъ бы сего рода заступленіе, то несомнѣнно, что и по симъ законамъ необходимымъ условіемъ для управленія чужими дѣлами безъ порученія является отсутствіе или недѣеспособность лица, чьихъ дѣлъ должно касаться порученіе.“

taisno iedzīvošanos. BGB § 682 nosaka: „Ist der Geschäftsführer geschäftsunfähig oder in der Geschäftsunfähigkeit beschränkt, so ist er nur nach den Vorschriften über den Schadensersatz wegen unerlaubter Handlungen und über die Herausgabe einer ungerechtfertigten Bereicherung verantwortlich“.

Prof. K. Dišlers¹⁾ atrod, ka lietvedis bez rīcības spējas varētu gan faktiski rīkoties otras personas interesēs, piem. paglābt viņas mantu no bojāšanas, bet otras personas lietu vešana jeb kārtošana prasa arī juridisku rīcību, piem., šīs otras personas (*dominus negotii*) interešu aizstāvēšana tiesā un citās publiskās iestādēs, nereti arī juridisku darījumu noslēgšana u. t. l. Šis viedoklis tomēr nav atzīstams par pareizu, jo *negotiorum gestor* var tikai faktiski rīkoties, bet nevar formāli lietas kārtot, kamdēļ arī pilnīgi lieki paredzēt darbībnespējīga *negotiorum gestora* atbildību pie prasības celšanas. Tā arī Latvijas Senāts savā 1923. g. 24. marta spr. № 91. Bruna I. paskaidro, ka kaut gan *negotiorum gestio* rada juridiskas attiecības starp interešu aizstāvi un to personu, kuŗa interesēs rīkojas šis aizstāvis, bet no priv. lik. 4423. un sekojošo pantu noteikumiem, nebūt neizriet (konkrētā lietā), ka tiesai būtu jāievēro lūgums, ar kuŗu kādā persona lūdz apstiprināt par mantinieku kādu citu personu, kuŗa nav pieteikusi savas mantojuma tiesības un no kuŗas jūdzējai nav vismalas likumīgas pilnvaras uz šāda lūguma uzturēšanu. Bet, ja kāds vēlāk apstiprina savu lietu vešanu kuŗa uzsākta vai jau nobeigta bez viņa uzdevuma, tad bezuzdevuma lietveža tiesiskais stāvoklis ar to nepārgrozās, bet attiecībā uz viņa lietu vešanas apstiprinātāju piemērojami noteikumi par pilnvarojumu (4427. p.).

No likuma dogmatiskas analīzes noteikti izriet, ka lietvedis var būt darbībnespējīga persona, kuŗa parastīnes aprobežotu atbildību iedzīvošanās apmērā.

2) *Negotiorum gestora* atbildība pret pārstāvamam pamatojas uz vispārējiem noteikumiem (3444. un turpm. p. p) par atlīdzības pienākumu ar izņēmumiem, paredzētiem bezuzdevuma lietvedībā. Katram, t. ir lietvedim un pārstāvamam ir pienākums atlīdzināt zaudējumus

¹⁾ Prof. K. Dišlers. *Negotiorum gestio* publisko tiesību novadā.

kuŗus viņš ar savu darbību vai bezdarbību nodarījis. No šā pienākuma neatsvabina pat tāda darbība, kuŗa pati par sevi ir atļauta, ja piemēram, kāds, nepieciešamā, kārtā aiz tāvēdamies, pārkapis atļautas robežas vai kaut ko izdarījis ar tiešu nolūku nodarīt otram zaudējumu (L. C. I. 3444 p.). Ir tikai jākonstatē cēlonisks sakars (nexus causalis) stārp notikumu, resp. darbību un zaudējumu, kā arī to apstākli, ka zaudējums neizceltos, ja darbība vai bezdarbība nebūtu bijusi.

Krievijas Senāts vairākkārtīgi paskaidroja, ka prasītājam ir jāpierāda, ka zaudējumi cēlušies tiešam sakarā ar to darbību, kādu viņš pieraksta atbildētājam (71/1227). Kad pretēja puse zaudējumu nodarīšanu apstrīd, cietušam jāpierāda savi apgalvojumi, jo pats par sevi nav pieņemams, ka zaudējumus būtu nodarījis cits (3443 p.). Pie kam par zaudējumu atzīstams katrs mantiski novērtējams pametums (3444. p.). Noticis zaudējums var būt vai nu pozitīvs (damnum emergens), t. i., kad samazināta cietušā skaidra manta, vai arī pastāvēt peļņas pazaudējumā (lucrum cessans), t. i., kad viņš kavjis noteikti sagaidamu mantas pieaugumu. (L. C. I. 3437. p.; 80 / № 99; 83. / № 2; 99 / № 48). Zem zaudējuma (id quod interest), kā to aizrāda Erdmans¹⁾, likums saprot mantisku pametumu, kuŗš ceļas mantībā līdz un pēc notikuma, sakarā ar kuŗu zaudējums izceļas. Atlīdzība par zaudējumiem der, tādā veidā, zaudējumu nolīdzināšanai. Tamdēļ, kā nepieciešams nosacījums zaudējuma atlīdzībai, uzskatama mantiskas vērtības noteikšana, kuŗā zināma loma piekrīt ne tikai objektīvai, bet arī subjektīvai mērauklai (t. i. sevišķa vērtība, kuŗa ir zaudējuma cietējam) Tiesība uz zaudējumu atlīdzību ir netikai mantas īpašniekam, bet arī faktiskam valditājam (69/810; 73/340).

Kaut gan formāli Latgales civillikumi vispār nepazīt negotiorum gestio, tomēr bij. Krievijas Senāts pamatoja, resp. atvasināja negotiorum gestora atbildību uz Kriev. Civ. lik. 574. p., aizrādot, ka Kriev. Civ. lik. 574. p. piemērošana nebūt neizsmejas ar X. s. l. d. 575 — 689 p.

¹⁾ Sk. В. Буковский. Свод Гражданских узаконений губерний прибалтийских. II. s. 1368. I. p.

p. paredzētiem gadījumiem, bet arī uz mantas īpašnieku, kuŗa labā sveša manta tika izterēta, gulstas pienākums atlidzināt viņam par izdevumiem (87/13; 89/23). Tā arī Latvijas Senāts savā 1923 g. 6. febr. spr. Nr. 35 Kaiz. nera pr. 1. pret Naruševču un Bindmani, inte. pretējot Kriev. lik. kop. X. s. l. d. 574. p.¹⁾ raksta: „Pie šādiem apstākļiem Apgabaltiesai bijis pietiekošs pamats piemērot Kriev. Civil. lik. 574. p., kuŗu kr. tiesu prakse vienmēr tulkoja visplašākā nozīmē, pamatojot uz to atbildību par zaudējumiem, kuŗi izriet, ka no netai nas iedzīvošanas, tā arī no negotiorum gestorum, galvenā kārtā, no versio in rem (sk. Kr. Sen. Civ. Kas. dep. spr. 1878. g. Nr. 291. Chochlova I.; 1889. g. Nr. 23 u. c.).

Pēc prof. Beļackina²⁾ domām šī instituta vispārējie noteikumi, kuŗi izriet no priekšstāvniecības būtības un taisnības, pilnīgi harmonizē, ja ne ar likuma burtu (tiek domāts X. s. l. d.), tad ar viņa garu, kamdēļ pilnīgi pieņemami ne tikai de lege ferenda, bet arī de lege lata.

A.

Speciāla negotiorum gestora atbildība tiek paredzēta bezuzdevuma lietvedībā.

Lietvedis ir atbildīgs pret savu pārstāvamā uz actio negotiorum gestorum directa pamata³⁾. Pārstāvamais var prasīt no lietveža:

a) lai lietvedis reiz uzsākto lietu kārtošanu kā arī visas ar tām saistītas blakus lietas nepamet (4434. p.), bet noved to līdz galam un pat pārstāvamā nāve nedod viņam tiesību pārtraukt savu lietvedību (4435. p.). Kas attiecas uz augšā minētām blakus lietām, tad uz tām, starp citu, attiecas 0/0⁰/0 nedabūšana no naudas, saņemtās pēc noslēgta darījuma (sal. Windscheid II § 430. Not. 8).

¹⁾ Kriev. Civ. lik. 574. p. nosaka: Какъ по общему закону никто не можетъ быть безъ Суда лишенъ правъ ему принадлежащихъ, то всякій ущербъ въ имуществѣ и причиненные кому либо вредъ или убытки съ одной стороны налагаютъ обязанность доставить, а съ другой, производятъ право требовать вознагражденія.

²⁾ Проф. Бѣляцкинъ. Частное право.

³⁾ Romiešu tiesībās dominus negotiū bija piešķirta pret negotiorum gestorum actio negotiorum gestorum directa (fr. 3. pr. D. 3, 5, fr. 5. pr. D. 44). Šk. проф. И. Покровский. Исторія римскаго права 459. лр

Tomēr lietvedis ir brīvs no atbildības ja viņš pierādīs, ka arī dominus negotii neesot laidis savu naudu apgrozībā uz 0/0% (4442. p.) Atstājot guļot lietas, kuŗas nestāv sarakārā ar lietvedību, kuŗu negotiorum gestor uzņemies, viņš padara sev par atbildīgu tikai tiktāl, ciktāl viņa iekaukšanas kavē vest šīs lietas citam.

Dernburgs 1) uzsver, ka pārstavamais var nederīgu bezuzdevuma lietvedību vispār noraidīt un šīnī gadījumā var prasīt iepriekšēja stāvokļa atjaunošanu, bet viņam vai nu galīgi jānoraida lietvedība visā visumā, vai nu visā visumā jāatzīst. Pārstāvamam nav atļauts atzīt tādas lietas, kuŗām ir laimīgs iznākums un neatzīt tādas, kuŗām ir nelabvēlīgs iznākums²⁾.

b) Tāpat kā romiešu tiesībās—lietvedim jāpārzīn uzņemtas lietas ar vislielāko uzmanību (omnis diligentia) un viņš atbild līdzīgi mandataram³⁾ par omnis culpa⁴⁾ (4436 p.). izņemot gadījumu kad lietvedība bijusi uzsākta neatliekamas vajadzības apstākļos, piemēram, lai novērstu konkursu par pārstāvamā mantu, tad lietvedis atbild tikai par dolus un culpa lata (4437. p.).

Visās likumdošanās priekš bezuzdevuma lietvedības ir nepieciešams negotium utiliter gestum, t. i. tiek prasīts, lai lietvedis rīkojas ar pienācīgo uzmanību, saskaņā ar pārstāvamā patiesām

1) H. Dernburg. System des Römischen Rechts der Pandekten 809. l. p.

2) Sk. Pomponius libro 21 ad Quintum Mucium: Si negotia absentis et ignorantis geras, et culpam et dolus praestare, debet sed Priculus interdum etiam casum praestare debere, veluti si novum negotium, quod non sit solitus absens facere, tu nomine ejus geras, veluti venales novicios coemendo vel aliquam negotiationem ineundo, nam si quid damnum ex ea re secutum fuerit, se sequetur, lucrum vero absentem quod si in quibusdam lucrum factum fuerit, in quibusdam damnum, absens pensare lucrum cum damno debet

3) Sk. L. C. l. 4375. p.: Pilnvarniekam jādarbojas viņam dota uzdevuma izpildīšanā ar lielāko rūpību un viņš atbild pilnvarotājam par par mazāko neuzmanību.

4) Ikviena nelikumīga darbība, kas izdarīta bez ļauna nolūka, atzīstama, ciktāl to var pieskaitīt tās izdarītājam par vainu, tikai par neuzmanību (culpa), neizšķirot, vai tā notikusi aiz draiskulības vai pārgalvības, bez ļauna nolūka, vai aiz viegļprātības, paviršības, slinkuma vai nepieskaitamas nezinašības (3294. p.).

interesēm. Tā Šveicēs civillikumī lietveža atbildības apjomu nosaka § 420 sēkošā kārtā: „Der Geschäftsführer haftet für jede Fahrlässigkeit. Seine Haftpflicht ist jedoch milder zu beurteilen, wenn er gehandelt hat, um einen den Geschäftsherrn drohenden Schaden abzuwenden. Hat er die Geschäftsführung entgegen dem ausgesprochenen oder sonst erkennbaren Willen des Geschäftsherrn unternommen und war dessen Verbot nicht unsichtlich oder rechtswidrig, so haftet er für jeden Zufall, sofern er nicht beweist, dass dieser auch ohne seine Einmischung eingetreten wäre“. Līdzīgi tam BGB § 680 nosaka: „Bezweckt die Geschäftsführung die Abwendung einer dem Geschäftsherrn drohenden dringenden Gefahr, so hat der Geschäftsführer nur Vorsatz und grobe Fahrlässigkeit zu vertreten“.

Pēc Latvijas civillikumiem ar ļaunu nolūku, jeb sirdsapziņas trūkumu (dolus) jāsaprot ikviens t i š s k a i t ē j u m s (L. C. l. 3290. p.). Ļauna nolūka, ļaunas gribas pamudināšanas motīvs ir pilnīgi irrelevants un viņam nemaz nav jābūt netikumiskam. Pat viscēlākais mērķis neatsvabina personu, kuŗa rīkojas ar nolūku nodarīt pametumu no dolus'a, ja mērķis tiešam bija saistīts ar tiša kaitējuma izdarīšanu cietušam. Ja abas puses darbojušās ļaunā nolūkā, vienā un tajā pašā virzienā un attiecībā uz to pašu priekšmetu, tad viena puse nevar celt pret otru šajā ziņā nekādas pretenzijas. Bet ja ļauns nolūks bijis tikai no vienas puses tad tam, kam ar to kaitēts, ir tiesība prasīt no viņas apmierinājumu, kaut arī viņš pats būtu vainīgs neuzmanībā. Neuzmanība (culpa) ir divējāda: rupja un viegla. Neuzmanība atzīstama par rupju (culpa lata), ja kāds darbojas augstākā mērā vieglprātīgi un nevērīgi, vai mazāk rūpējas par viņam uzticētām svešām lietām un darīšanām nekā par savām pašā, vai arī uzsāk tādu darbību, kuŗas kaitīgums un bīstamība nevarēja un nedrīkstēja palikt viņam nezināmi (3296. p.). Attiecībā uz atlīdzību par kaitējumiem un citām civilām sekām, rupja neuzmanība pilnīgi pielīdzināma ļaunam nolūkam (3297. p.). Par viegla neuzmanību (culpa levis) atzīstams tās rūpības un gadības trūkums, kāda vispār vajadzīga krietnam un centīgam saimniekam (L. C. l. 3298. p.).

Pēc H. Dernburga¹⁾ domām no gestora nemaz netiek prasīts lai viņš rīkotos svešās lietās kā pats dominus, bet tikai lai viņš nevestu tādas svešas lietas, kuŗas pats dominus nevestu, t. i. vadīties no tā, kā dominus negotiū būtu rīkojies (dominus eadem facturum fuisse). Nevar tomēr prasīt no lietveža, kā to pilnīgi pareizi aizrāda Crome²⁾, lai viņš būtu speciālists visādās nozarēs un lai viņš zinātu visas pārstāvamā intereses un darīšanas. „Es muss genügen“, izsakas minētais autors, „dass er diese Interessen e sogut wie möglich wahrzunehmen sucht“. Minētā interpretācija uzskatāma par pilnīgi pareizu un man šķiet, ka arī de lege lata pie negotiorum gestora atbildības noteikšanas nav jāvadas no šī panta rigorozas tulkošanas. Tāpat, kas attiecas uz neatliekamu vajadzību, resp. briesmām, par kuŗām runā BGB, tad arī pie šī jēdziena interpretācijas jāņem vērā, ka briesmām nav jābūt klāt objektīvā vārda nozīmē un izšķiroša nozīme piekrīt lietveža subjektīvam viedoklim³⁾. Protāms, ka praksē tas ir saistīts ar zināmām grūtībām, tomēr būtu netaisnīgi prasīt no lietveža, kuŗš rīkojas aiz altruistiskām tiek-smēm, lai viņš pastāvīgi piemērotu objektīvo kritēriju. Šeit nav jāpiemēro rigorozā tulkošana, bet uberrima fides. Arī mūsu civillikumi negotiorum utile būvē vienīgi vadoties no subjektīva momenta, presumējot, ka pārstāvamais akceptēs lietveža rīcību (sk. motīvi pie Kriev. civ. lik. projekta 2587. p.⁴⁾.

¹⁾ H. Dernburg. System des Römischen Rechts der Pandekten 403, 1 p.

²⁾ Crome. System des Bürgerlichen Rechts. 633. lp.

³⁾ Crome burtiski izsakas sekoši: „Die Gefahr braucht nicht objektiv vorhanden gewesen — ihre Abwendung muss nur bezweckt sein. Es entscheidet der subjektive Standpunkt des Geschäftsführers. Von diesen aus aber darf nicht hinsichtlich der Annahme des Vorliegens an Gefahr nicht einmal leichte Fahrlässigkeit vorgelegen haben. Die Voraussetzungen der Abmilderung stehen unter § 276 BGB.“ System des Deutschen Bürgerlichen Rechts 637. l. p. BGB § 276. no-saka: Der Schuldner hat, sofern nicht ein anderes bestimmt ist, Vorsatz und Fahrlässigkeit zu vertreten: Fahrlässig handelt, wer die im Verkehr erforderliche Sorgfalt ausser acht lässt. Die Vorschriften der § 827 und 828. finden Anwendung. Die Haftung wegen Vorsatzes kann dem Schuldner nicht im voraus erlassen werden.

⁴⁾ И. М. Тютрюмовъ. Гражданское право. 344. l. p.

Līdzīgā kārtā uzsver arī Windscheid: „Die Utilitas ist nicht nach objektiven Rücksichten zu bestimmen, sondern eben mit Rücksicht auf die besondere Lage und die besondere Auffassungen des Geschäftsherrn“.

Tājāc pretēji BGB un ZGB, Latvijas civillikumā nosaka lietveža atbildību visai kazuistiski

Tā pilnīgi lieks ir, pēc manām domām, L. C. I. 4440 p., kurš nosaka, ka ja lietvedis ir pārstāvamā parādnieks, tad viņam termiņam iestājoties jāmaksā savs parāds, bet pretējā gadījumā jānes visas nokavējuma sekas. Pirmkārt, ja lietvedis ir pārstāvamā personīgs parādnieks, tad šīs attiecības nemaz nav apskatamas bez uzdevuma lietvedībā un otrkārt nesamaksas un nokavējuma sekas ir paredzētas L. C. I. atsevišķos nodalījumos (piem 3305—3330. p. p). Tāpat, pēc manām domām, ir lieks L. C. I. 4441. p., kurš nosaka ka ja bezuzdevuma lietvedis kā tāds ieņēm kādu naudas summu, tad viņam tā jāizlieto derīgi, piemēram parāda samaksai: pretējā gadījumā viņam jāatlīdzina visi no tam cēlušies zaudējumi. Tāda lietveža atbildība pilnīgi izriet no L. C. I. 4336. p., kamdēļ uzskatama par lieku atkārtojumu un kurā jaunajos Latvijas Civillikumos nebūtu vietas.

c) Kā tas augšā tika aizrādīts negotiorum gestor atbild par vismazāko neuzmanību un pat ple zināmiem apstākļiem, līdzīgi BGB 680 § un ZGB § 420, par nejaušu zaudējumu, t. i. par tādu, kad viņa cēlonis pastāv notikumos, kurus nav bijis iespējams ne paredzēt ar cilvēka prātu, ne novērstu ar cilvēka spēkiem — vis major (L. C. I. 3438 p.). Pēc vispārējiem noteikumiem par nejaušu zaudējumu nevienam nav jāatlīdzina (82/425; 74/34). Tamdēļ, ja nejaušs šķērslis kavē kādam izpildīt uzņemto saistību, viņš atzīstams it kā būtu to izpildījis, ja vien līgumā viņš nav uzņēmies nejaušību uz savu risku (L. C. I. 3439 p). Tā arī pilnvarnieks par nejaušības sēkām atbild tikai tad, kad viņš noteikti uzņēmies risku. Pie bezuzdevuma lietvedības nevar arī būt runas par to, ka negotiorum gestor uzņemas risku uz sevi, jo vispār nekādās līgumiskās attiecībās ar dominus negotii nesaistāvi Tamdēļ Civillikumu 4438. p. nosaka, kādos gadījumos lietvedis atbild pat par nejaušu zaudējumu, kurū viņš ar lietvedību nodarījis, un tas ir tad: 1) kad viņš

darbojas pretēji noteiktam pārstāvamā aizliegumam (sk. ZGB § 420), vai 2) kad uzsāk jaunu lietu, kuŗa nesaskaņ ar pārstāvamā darbības raksturu, vai beidzot 3) kad viņš pēc līguma, kas noslēgts ar trešo personu, noteikti uzņemas nest risku. Gadījumā, ja lietvedis uzsāk jaunu lietu, kuŗa nesaskaņ¹⁾ ar pārstāvamā darbības raksturu, tad viņš nevar prasīt, lai atlīdzina viņa taisītos izdevumus šai lietā un visa no tās radusies peļņa nāk par labu pārstāvamam. Tikai tajā gadījumā, ja no lietveža uzsāktām vairākām jaunajām lietām dažām būtu laimīgs, bet citām nelaimīgs iznākums, viņam atļauts attiecīgi ieskaitīt no šīm lietām radušos peļņu un zaudējumus (L. C. I. 4439 p.)²⁾. Kas tikai priekš sevis³⁾ un sava paša labuma dēļ iejaucas svešās lietās, ir pilnīgi atbildīgs pret pārstāvamā, bet pats var vērst pret to prasījumus tikai tiktāl, ciktāl tas ar viņa lietvedību iedzīvojies, ja vien viņam nav bijis iespējams atdabūt savus izdevumus, aizturot savās rokās esošas pārstāvamā lietas (L. C. I. 4432. p.). No šī panta beidzamās daļas noteikti izriet, ka lietvedim ir likumiskas aizturēšanas tiesības, uz ko. pēc manām domām, bija vislabāk jānorāda L. C. I. 1403. p. Tiesu prakse pastāvīgi atzina lietveža aizturēšanas tiesības⁴⁾ (sal. arī L. C. I. 3381 un turp. p.).

1) Jaunos civillikumos vārds „nesaskan” atvietots ar „pretēji” kas ir precizāk.

2) L. C. I. 4439. p. atkārtoti to pašu, ko 4433. p., kuŗš nosaka, ka, ja kāds vedis tādu lietu, kuŗu vest viņam bijis noteikti aizliegts, tad viņš kaut arī būtu izpildījis to, ko uzņemies nevar prasīt, lai atlīdzina pie tam taisītos izdevumus; pretējā gadījumā viņš nevien atbild par zaudējumiem, kādi nodarīti ar viņa neuzmanību, bet nes arī risku par nejaušu gadījumu.

3) Jaunos L. C. likumos vārdi „priekš sevis” atvietoti ar vārdiem „savās interesēs”.

4) Zwiggmann. V. s. spr. Nr. 920: „Dagegen ist das Retentionsrecht des Appelanten allerdings anzuerkennen. Nach allgemeinen handelsrechtlichen Grundsätzen steht dem Commissionär für alle Verwendungen, die er auf das Commissionsgut gemacht hat, ein Retentionsrecht zu. — Abgesehen von den hier zunächst in Betracht kommenden Grundsätzen des Handelsrechts ist aber auch nach dem Civilrecht dem negotiorum gestor das Retentionsrecht wegen der Verwendungen, auf die in seinen Händen befindlichen Sachen des Geschäftsherrn gegeben. — Es hat daher das Retentionsrecht des Appelanten Annerkennung finden müssen“

Tomēr saskaņā ar civ. proc. lik. 1357 (1215-a) p. pie piedzītas summas sadalīšanas starp vairākiem kreditoriem prasījumi, kuŗu nodrošināšanai kreditors izlietojis likumiskas aizturēšanas tiesības, bet pamatoti uz civillikumu 3761, 3764 un 4432. p. p., priekšrocību nebauda.

Tik plaša negotiorum gestora atbildība par nejaušu zaudējumu ir, pēc manām domām, tomēr daudz taisnīgāka, nekā parasta negotiorum gestora atbildība par omnis culpa, jo no L. C. l. 4438. p. paredzētiem gadījumiem nav redzams, ka lietvedis rīkojas, saskaņā ar pārstāvamā patiesām interesēm un tādos apstākļos, kuŗos varētu pieņemt, ka šī persona, ja viņai būtu izdevība izteikt savu gribu, būtu apmierināta ar šādu vietniecību (inutiliter gestum). L. C. l. 4438. p. uzskaitītos gadījumos neizpaužas lietveža altruistiskas tieksmes, bet g'uzi otrādi — konstatējama nevajadzīga iejaukšanas svešu darīšanās. Negotiorum gestora atbildība par nejaušu zaudējumu ir sods par lietveža nelūgto iejaukšanos svešās darīšanās.

d) Negotiorum gestoram pēc Latvijas civillikumiem ir tik plaša atbildība, ka viņš līdzīgi pilnvarniekam (4380. p.) atbild pat par culpa in eligendo, paredzēto L. C. l. 3447. p., saskaņā ar kuŗu, ja kāds nepiegriež vajadzīgo uzmanību izvēloties kalpotājus un citus darbiniekus un nepārlicinās iepriekš par viņu spējām un noderību nest izpildāmos pienākumus, tad viņš atbild par zaudējumiem, kādus viņš caur to nodarījis trešai personai. Kā to vairākkārtīgi paskaidrojis Krievijas Senāts, par svešu personu rīcību atbildība uzliekama tikai sevišķos likuma paredzētos gadījumos (86/95; 88/77). L. C. l. 4445. p. tiešam paredz, ka ja lietvedis uzdod lietvedību citam, tad viņš atbild par savu izvēli. Arī pēc BGB negotiorum gestor atbild par culpa in eligendo saskaņā ar § 276. noteikumiem.

e) Zināmā mērā negotiorum gestora atbildība, ir daudz plašākā, nekā pilnvarnieka. Tā saskaņā ar L. C. l. 4442. p., ja pārstāvamais nemēdz atstāt savu skaidro naudu bez apgrozības, tad arī lietvedim summas, kuŗas nav vajadzīgas citādei lietošanai jānogulga uz procentiem, pie kam pretējā gadījumā viņam pašam jāmaksā par

1) Crome. System des Deutschen Bürgerlichen Rechts. II. Band.

tām attiecīgie procenti. Jāunājos Latvijas civillikumos šī panta saturs tika grozīts tānī ziņā, ka nav jāmaksā attiecīgie procenti, bet augstākie. Pēc prof. V. Bukovskai) domām 4442. panta beidzamā daļā paredzētais stingrais nosacījums neattiecināms uz pilnvarniekiem (sk. Kriev. Civillikumu projekta likumdošanas motivus pie 1051. p.). Šis viedoklis ir pilnīgi pareizs, jo noteikumi par pilnvarnieka pienākumiem aprobežojas ar to, ka nosaka, ka līdz ar lietām un naudām, ko pilnvarnieks saņēmis priekš sava pilnvarotāja, viņam jāatdod arī no tām saņemta vai saņemama peļņa, augļi un procenti, kā arī viss, ko viņam bijis uzticēts uzdevuma izpildīšanai (4390. p.). Likumā nav tieši paredzēts pilnvarnieka pienākums noguldīt pilnvarotāja naudu, bet saskaņā ar L. C. I. 3418. p., ja kāda rokās atradies sveša nauda, tad viņam jāmaksā par to procenti nevien tad, kad viņš to izlietojis savā labā, bet arī tad, kad viņam pienācies šo naudu noguldīt uz procentiem un viņš to nav darījis. Šis noteikums pilnīgi saskan ar L. C. I. 4443. p., saskaņā ar kuŗu lietvedim, kuŗš pārstāvēmā naudu lietojis savā labā, jāmaksā par to likumiskie procenti. Tā arī Kriev. Civillikumu projekta 522 p. nosaka: „На суммы, неправильно удержанные повереннымъ начисляются узаконенные проценты со дня просрочки, а на суммы, употребленные повереннымъ въ свою пользу, хотя бы своевременно возвращенные, со дня ихъ израсходования“.

Pēc manām domām L. C. I. 4442. p. izteiktais noteikums ir parāk rigorozs, bet L. C. I. 4443. p. ir pilnīgi lieks, jo tāda lietveža, resp. pilnvarnieka atbildība ir jau paredzētā L. C. I. 3418. p.

f) Vairāku lietvežu atbildība nav solidara. Solidaras parāda attiecības var nodibināt vai nu pēc privata ieskata, t. i. ar līgumu vai testamentu, vai pēc tiesas sprieduma, vai arī pēc likuma (L. C. I. 3334. p.). Ja lietvedībā piedalās vairākas personas, tad katra atbild tikai par savu piedalības daļu (4446. p.). Šis noteikums praksē ir tomēr saistīts ar lielām grūtībām, jo tā piedalības daļa vispār grūti konstatējama.

Tomēr vairāki lietveži, ja viņu pārvaldība bijusi ne-

¹⁾ Сводъ Гражд. Узаконений, II. с., 1955. I. p, komentari pie 4442. p.

dalīta, atbild solidari par pienākumiem, kādi viņiem izriet no šās pārvaldības (L. C. l. 3338. p.).

g) No L. C. l. 4448. p. nav redzams kāda ir mantinieku atbildība par mantojuma devēja — bezuzdevuma lietveža rīcību. Pēc prof V. Bukovska¹⁾ domām, salīdzinot mantas glabātāja (3798, 3799. p. p.), patapinājuma ņēmēja (3751. p.), aizbildņa (435. p.) un pilnvarnieka (4414. p.) mantinieku atbildību, jānāk pie slēdziena, ka mantinieki atbild tikai par mantojuma devēja nelabticību un jaunu nolūku. Tas kļūst pilnīgi skaidrs, ja ņemt vērā, ka zem L. C. l. 3799, 3751, 4448 un 4414. p. p. ir pievests kopējais avots (L. 12. D. oblig act at. XLIV, 7), no kuŗa izriet, ka pie juridiskām attiecībām, kuŗas izriet no glabāšanas līguma, aizņēmuma, pilnvarojuma, aizgādniecības un svešu lietu vešanas bez pilnvarojuma, mantinieks ir pilnīgi atbildīgs par mantojuma devēja jaunu nolūku (dolus). Saskaņā ar L. C. l. 4448. p., no lietvedības izrietošie pienākumi pāriet arī uz mantiniekiem, bet tikai mantojuma apmēra. Protams, ka ja mantinieki atsakas no mantojuma, tad no lietvedības izrietošie pienākumi nepāriet uz viņiem. Uzkrītoši ir tomēr tas, ka L. C. l. 4448. p. runā tikai par lietveža pienākumiem, bet nevienu vārdu nemin par lietveža tiesībām. Šis pants, kā arī vairāki citi, par kuŗiem bija augšā runa ir tikai kazuistikas pārpalikums. Tāpat man šķiet, ka de lege ferenda būtu strīpojama šī panta otrā daļa, saskaņā ar kuŗu, ja mantinieki turpina šo lietvedību, tad viņu atbildība pa savu pašu darbību noteicama uz vispārēja pamata. Šis noteikums izriet no visa instituta satura un gara, kā arī vispārējiem noteikumiem un ir tik skaidrs ka pielīdzinams juridiskai aksiomei, kamdēļ, uzskatams par pilnīgi lieku atkārtojumu.

B.

Tāpat kā romiešu tiesībās, kur negotiorum gestorum piedēvēja pret dominus'u negotii actio negotiorum gestorum contraria, Latvijas civillikumi uzliek pārstāvam zināmus pienākumus, nosakot pārstavamā

1) Сводъ Гражданских Узаконений II. з. 1956--1957. 1. p.

atbildību pret lietvedi (4449 — 4457. p. p.)¹⁾. Salīdzinot negotiorum gestora atbildību dominusa'm negotiī ar dominus'a negotiī atbildību negotiorum gestoram jāatzīst, ka viņa ir ļoti šaura. Saskaņā ar L. C. I. 4449. p. pārstāvamam viņa lietu vešanai taisītie izdevumi, ciktāl tie bijuši nepieciešami²⁾ un ir pierādami, jāatlīdzina lietvedim līdz ar procentiem; bet katrā ziņā viņam jāatļauj lietvedim, ja tam nav tiesības atprasīt šos izdevumus, ņemt atpakaļ visu, ko tas taisījis, kad tas ir iespējams nekaitējot pārstāvamam. No šī panta burtiskā teksta izriet, ka negotiorum gestoram jāatlīdzina tikai pār viņa taisītiem nepieciešamiem un pierādamiem izdevumiem. Klasiskās romiešu tiesībās pārstāvamam nebija vispār tiesības uz taisīto izdevumu atpakaļ saņemšanu, bet saskaņā ar Corpus juris noteikumiem dominus negotiī atbild iedzīvošanas apmēra (D. 3, 5, 5, 5¹⁰)³⁾. Kā tas ir ziņnams, kādai lietai taisītie izdevumi ir: vai nu 1) nepieciešami, t. i. tādi, caur kuņiem pati viņas būtība ir paglābta vai aizsargāta no pilnīga zūduma, sabrukuma vai izpostījuma, vai 2) derīgi, t. i. tādi, kas veicina lietas uzlabošanu un ienākuma pavairošanu no tās, vai, beidzot, 3) greznuma izdevumi, t. i. tādi, kas veicina tikai ērtību, patīkamību vai daiļojumu. (L. C. I. 577. p.)⁴⁾.

Nepieciešami izdevumi atlīdzinami katrā ziņā ikvienam, kas tos taisījis, izņemot tikai zagli (L. C. I. 578. p.). Derīgie izdevumi atlīdzinami tikai tam, kas valdījis svešu lietu labticībā, ka tā ir viņa paša, ja tikai viņš jau

1) Šo pantu avoti ir: L. 2. L. 19. § 4. L. 25. L. 27. L. 31. § 7. D. de negot. gestis (III, 5). L. 18. L. G. eod. (II, 19.) VGL. L. 27. pr. D. eod. — L. 2. L. 28. D. eod. — L. 10 § 1. L. 12 § 2. L. 22 D. de negot. gestis (III, 5). L. 10 G. ibid. (II, 19). — L. 2. G. tit. cit... — L. 4. L. 27 § 1. L. 34 D. hoc. tit. L. 11 G. eod. L. 5 § 14 D. de agnosce et al. liberis (XXV, 3). L. 49 D. de negot. gestis (III, 5). L. 38 § 2 in f. D. de solution (XLVI, 3). — L. 23 D. de neg. gestis (III, 5). L. 50 § 1. D. de hered. petit. (V, 3).

2) Parāda samaksa pēc obligācijas nav pieskaitama pie nepieciešamiem izdevumiem. (Kr. Sen. spr. 1913/4318).

3) Rudolph Sohm. Institutionen. 445. l. p.

4) Jaunos civillikumos 577. pants ir grozīts sekošā veidā: „Derīgie izdevumi ir tādi, kas uzlabo lietu būtiski un, proti, pavairo ienākumus no tās. un greznuma izdevumi, t. i. tādi, kas padara to tikai ērtāku, patīkamāku vai daiļāku“.

nav dabūjis atlīdzību, saņemdamš ienākumus no šās lietas, kas šādos gadījumos arvien jāieskaita (L. C. l. 579. p.). Derīgie izdevumi atlīdzinami tikai tādā apmērā, kādā tie paaugstinājuši lietas vērtību. Bet, ja šis paaugstinājums pārsniedz pašu izdevumu apmēru, tad drīkst prasīt tikai šos pēdējos (L. C. l. 580. p.).

Noteicot „derīgus izdevumus“ nevar iziet vienīgi no lietas vērtības, bet noteikti jānodibina faktisko izdevumu summa, kādus taisījis persona, kuŗa prasa atlīdzību. Šie izdevumi atlīdzinami tikai tādā apmērā, kādā tie paaugstinājuši lietas vērtību un tikai tiktālu, cik šie izdevumi tieši izsaukuši vērtības paaugstinājumu un cik tie nav kompensēti ar ienākumiem no lietas (Kriev. Sen. 1892. g. spr. Ernesta l.). Derīgie izdevumi atlīdzinami tikai no vērtības paaugstināšanas viedokļa, t. ir tikai cik tālu strīdū esoša objekta īstais īpašnieks kuŗš, saņem atpakaļ savu īpašumu, būtu netaisni iedzīvojies uz izdevumu nesēja rēķina. Ja izdevumu priekšmets iznīcināts un paši izdevumi vairs neeksistē un pašas galvenās mantas vērtība patiesi nav paaugstinājusies pie galvenās mantas nodošanas īstam īpašniekam, tad arī nevarētu runāt par pēdējā iedzīvošanos uz sveša rēķina, ar ko atkrit atbildētāja tiesība prasīt atlīdzību par šādiem vairs neeksistējošiem izdevumiem (1923/26). — Pēc L. C. l. 580 p. derīgie izdevumi, kuŗu kodols pastāv mantas uzlabošanā un ienākumu palielināšanā, gan atlīdzinami līdz mantas vērtības paaugstinājumam, bet katrā ziņā ne pāri par faktiski izdarīto izdevumu apmēru. Patiesi, prasītājs, kas saņem atpakaļ savu pārdoto māju ar atbildētāja izdarītiem būvdarbiem, kuŗi var būt ievērojamā mērā paaugstinājuši mājas vērtību pat arī pāri par faktiski izdarīto izdevumu summu, gan ekonomiski iedzīvojies, bet ne „netaisni“ un nekad ne uz atbildētāja rēķina juridiskā nozīmē. Taisni otrādi, ja atbildētājs tagad no prasītāja saņemtu summu, kas pārsniegtu atbildētāja faktiski izdarīto izdevumu summu, tad tieši pats atbildētājs būtu netaisni iedzīvojies uz prasītāja rēķina. Bet kas attiecas uz greznuma izdevumiem, tad saskaņā ar L. C. l. 583. p. kas, bez dota uzdevuma taisījis svešai lietai greznuma izdevumus, tas nevar prasīt, lai tos atlīdzina, tomēr drīkst atņemt savus lietā izdarītos uzlabojumus, ja atzīst to sev

par izdevīgu un ja to var izdarīt nekaitējot pašai lietai.

Kā to paskaidrojis Latvijas Senāts savā 1934. g. 22. marta spriedumā Nr. 139, Franča Geikina, Pētera un Alfonsa Cimodu pr. I. pret Mariju Golovko, negotiorum gestoram ir tiesība prasīt atlīdzību netikvien par nepieciešamiem izdevumiem, bet arī par derīgiem un 4449. p. lietotais vārds „nepieciešamie“ (die notwendigen) burtiski pārņemts no Huschke-Unterholzner, Q. ellenmässige Zusammenstellung der Lehre des römischen Rechts von den Schuldverhältnissen, II. sēj. 627. Nr. 608. Ipp. I, 1. „Der Geschäftsherr ist verpflichtet, die durch die Geschäftsbesorgung (Geschäftsführung pēc 4449. p.) veranlassten Auslagen, soweit dieselben notwendig waren und erweislich sind, dem Geschäftsbesorger (pēc 4449. p. Geschäftsführer) zu erstatten (pēc 4449. p. mit Zinsen). Kā avoti minēti: pie Huschke-Unterholzner L. 2., 25., 27., L. 31 § 7 D. (III, 5.); pie 4449. p. bez tiem vēl L. 19 § 4. Istenība, 4449. p. pieslejas galvenā kārtā L. 31 § 7, kas paredz: „sed qui sumptus necessarios ac probabiles in communi lite fecit, negotiorum gestorum actionem habet“. Huschke-Unterholzner tad nu vārdu „probabiles“ pārtulko ar „erweislich“, kurpretim šis vārds nozīmē nevis „erweislich“ (pierādīti), bet gan „beifallswert“. Mūsu C. L. 4449. p. tad bez sevišķas kritikas pārņēmis abus vārdus: „notwendig waren un erweislich sind“, neskatoties uz to, ka avots vārdu: „erweislich“ neattaisno, bet gan vispār runā par pieņemamiem (zu billigende) izdevumiem, kādi tad nu arī jāatlīdzina negotiorum gestoram. Gan arī mūsu 4449. p. minētie L. 19 § 4 un L. 25 runā par nepieciešamiem (necessarios) izdevumiem, bet arī šajā ziņā šis vārds jāsaprot ne tehniskā nozīmē, kurpretim L. 2 un L. 27 paredz impensae utiles. Tamdēļ pēc Latvijas Senāta domām, nav izslēgta iespēja vārdu „nepieciešamie“ saprast vispār kā izdevumi, kas attaisnojami ar lietas apstākļiem. Šāds L. C. I. 4449. p. iztulkojums apstiprinās ar šā panta tālāko tekstu, pēc kura negotiorum gestoram ir tiesība noņemt to, ko viņš bija pielicis, cik tālu viņam nebūtu tiesības prasīt izdevumu atlīdzību. Starp tiesībām prasīt „nepieciešamo izdevumu atlīdzību“ no vienas puses un tiesībām „noņemt pielikto“, izrādās zināms hiatus (spraugums). Starp „nepieciešamiem“

izdevumiem un tiem, kas dod tikai noņemšanas tiesības, loģiski atzīstami arī tādi, kas atlīdzināmi labticīgam valditājam kā derīgi izdevumi (utiles). Nav domājams, ka to raksta Senāts, ka likums pilnīgi aizmirsis par šiem pēdējiem izdevumiem; tad jau tāpēc vien jānāk pie atzinuma, ka negotiorum gestoram, tāpat kā mandatāram, ir tiesība saņemt atlīdzību par visiem izdevumiem, izņemot tikai greznuma izdevumus. Pie šī paša uzskata jau agrāk pieturējās prof. V. Bukovskis¹⁾, kuŗš burtiski izteicas sekoši: „Kaut gan 4449. p. runā tikai par nepieciešamo izdevumu atlīdzināšanu, tomēr ar viņiem nav jāsaprot izdevumi, kuŗi šaurā vārdā nozīmē minēti 578. p. Sakarā ar analogu ar pilnvarnieku kuŗam netiek atlīdzināts tikai greznuma izdevumi (4394. p.), lietvedis var prasīt ne tikai nepieciešamo, bet arī derīgo izdevumu atlīdzināšanu, jo negotiorum gestio instituts prezumē darbības derīgumu (полезность действия) Šis uzskats tiek netieši apstiprināts ar 4453 p. Beidzot pievestie zem 4449 p. avoti (L. 2. 27, 31 § 7. de neg. gest. III, 5) tieši apstriprina sastādītāja uzskatu. Nevar neaizrādīt uz to, ka visas ārzemju likumdošanas piešķir arī gestoram tiesības uz nepieciešamo un derīgo izdevumu atlīdzināšanu, kaut gan 4449 p. burtiskais teksts runa pret to“.

Pie derīgiem izdevumiem, no dominus'a negotii atkarajas piešķirt vai nu jus tollendi vai nu atlīdzību naudā, bet šādas izveles viņam nav, kad jautājums grozas ap nepieciešamiem izdevumiem, kuŗus saskaņā ar L. C. I. 578. p. negotiorum gestor var pieprasīt taisni kā atlīdzību naudā²⁾.

Bet, pat šos izdevumus, t. i. nepieciešamus un derīgus lietvedis var saņemt tikai ievērojot 2 nosacījumus³⁾

1) Сводъ мѣстныхъ узаконеній II s., 1957 lp.

2) v. Zwingman VII. s. spr. Nr. 1374, kuŗā mēs lasam: „ mag es sich um nützliliche oder luxuriöze Verwendungen handeln, der Eigentümer die Wegnahme den Verwendungen hindert, ist für dem Miether ein Anspruch auf Erstattung des Werts, welche die Verwendung zur Zeit der Ausübung der ius tollendi gehabt hätten begründet; den um diesen Wert würde sich der Eigenthümer auf Kosten des Miethers, dem ja die Wegnahme principiell zu steht bereichern“. — Sk. arī LSCKD spr. 193 1/40 un 1930. g. spr. Nr. 26.

3) Sk. Тютрюмовъ. Гражданское право. 346. lp.; проф. Д. Гриммъ. Лекціи по догмѣ римскаго права. 315. l. p.

a) ir nepieciešams, lai lietvedis izdarītu attiecīgu darbību ar nolūku piespiest pārstāvam atlīdzināt (animus negotia alius gerendi), bet ne donandi animo, vai sui lucri causa, jo L. C. l. 4453. p. nosaka, ka pārstāvam nav jāatlīdzina tādi izdevumi, kuŗus lietvedis taisījis aiz draudzības, vai aiz žēlsirdības, vai aiz sevišķām cienības jūtām (Pietāt), tā kā lietveža varbūtēja vēlāka gribas pārgrozība šajā ziņā nedod viņam tiesību ne uz kādiem prasījumiem. Vispār visās mantiskās attiecībās, tanī skaitā arī bezuzdevuma lietvedībā, animus donandi netiek prezumēts un onus probandi pierādīt animus donandi pastāvēšanu no lietveža puses gulstas uz pārstāvam. Bet arī, ja šis animus donandi tiks pierādīts, tad no bezuzdevuma lietvedības izrietošas tiesiskas attiecības nav vairs jāpiemēro attiecībā pret lietveža tiesībām, bet attiecībā uz viņa saistībām, kuŗas paliek padotas bezuzdevuma lietvedības noteikumiem.—Bez tam maldīgs ieskats par pienākumu esamību, sakarā ar ko par labu pārstāvam izdarīta zināma darbība dod tikai tiesības uz *condictio indebiti*. Tā arī L. C. l. 4455. p. nosaka, ka lietvedis nedrīkst viņa samaksāto neesošo parādu likt uz sava pārstāvama rēķinu. Šinī gadījumā, pēc prof. V. Bukovska domām, lietvedis var pārstāvamā vārdā celt prasību par spēkā neesošā parāda izpildījuma atprasījumu, jo saskaņā ar L. C. l. 3690. p. atprasījuma tiesība pieder tikai tam, kā vārdā izdarīta samaksa, bet nevis tam, kas to izdarījis cita vārdā; pie tam pārstāvam var piespiest prasījumu talāk nodot pēc analogijas ar L. C. l. 3464. p.1).

b) Ir nepieciešams, lai pārstāvat svešu lietu, lietvedis patiešām rīkotos dominus negotii interesēs un varēja sagaidīt labvēlīgu iznākumu no šādas iejaukšanas (*negotium utiliter gestum*). Šis uzskats tiek pamatots uz L. C. l. 4451. p., saskaņā ar kuŗu pārstāvamais netiek atsvabināts no saviem pienākumiem (4449. un 4450. p. p.) aiz tā iemesla, ka lietvedība nav nesusi viņam nekādu labumu, ja vien sākumā nav bijis gaidams no tās lab-

1) L. C. l. 3464. p. nosaka; „Kam jāatlīdzina otram par nozaudētām vai sabojātām lietām, tas var prasīt, lai atdod viņam uz šīm lietām attiecošās prasības“. Sk. arī В. И. Буковский Сводъ мѣстныхъ узаконеній. II. ч. 1959. I. p.

velīgs iznākums un pie tam tādu cerību nepiepildīšanos nevar pieskaitīt par vainu lietvedim. Jauno L. C. l. 4451. p. ir tikai mazliet grozīts tānī ziņā, ka izteiciens „netiek atsvabināts no saviem pienākumiem“ atvietots ar izteicienu „pienākumi neatkrit aiz tā iemeslā“. —

Juridiskā literatūra¹⁾ par negotia utiliter coepta uzskata tikai nepieciešamas lietas nokārtošanu, t. i. tādu izdevumu taisīšanu, caur kuņiem lietas būtība tiek paglābta un aizsargāta no pilnīga zuduma, sabrukuma vai izpostījuma. H. Dernburgs uzsver, ka var gadīties, ka dominus negotii negrib pats uzturēt mantas pilnā kārtība, jo izdevumi kādreiz neatmaksājas. Bet dažreiz negotiorum gestor sper tādus soļus, resp. taisa izdevumus, kuņi nav kvalificējami kā nepieciešamie, tomēr atbilst pārstāvama nolūkiem un vēlēšanām. Piemēram zemes gabala iegūšana par izdevīgu cenu, kuņu pārstāvāmais jau sen domājies iegūt. Tamdēļ H. Dernburgs²⁾ nāca pie pilnīgi pareiza slēdziena, ka par derīgām ir uzskatamas tādas lietas attiecībā uz kuņām pats gestor varējā pieņemt, ka pats pārstāvāmais rīkotos tāpat, ja viņam būtu dota iespēja izteikt savu gribu. Izšķiroša nozīme nepiekrīt formelai interpretācijai, bet *a e q u i t a s* un konkrēto lietas apstākļu apsvēršanai, pie kam jāvadas ne no objektīviem, bet arī no subjektīviem redžu viedokļiem. Latvijas Senāts savā 1920. g. spr. Nr. 138 arī tuvojās šim viedoklim, norādot, ka piem. jauna jumta aplikšanu var kvalificēt i kā nepieciešamo i kā derīgu izdevumu, atkarībā no katreizējiem lietas apstākļiem.

Ja manta bija kam nebūt nodota glābašanā vai lietošanā kā usufruktuarijam, glabātājam vai nomniekam, vai nu kā nodrošinājums ķīlas ņemējam, tā kā saskaņā ar pirmatnējo līgumu, viņš varētu prasīt tikai nepieciešamo izdevumu atlīdzināšanu, tad augšā uzskaitītas personas nevar vēlāk grozīt savas pozīcijas un prasīt izdevumu atlīdzināšanu kā negotiorum gestor (sal. L. C. l. 4427. p.).

Latvijas civillikumi paredz pat gadījumu, kad pārstāvāmais būtu brīvs no pienākuma atlīdzināt lietvedim par izdevumiem, tas būtu gadījumā, ja kāds izteicis

¹⁾ H. Dernburg. *System des römischen Rechts*, 806—808 lp.

²⁾ *ibidem*. —

gatavību uzņemtles lietvedību ar saviem izdevumiem, tad tas, kas viņa vietā uzspiedies nevar prasīt savu izdevumu atlīdzību (4452. p.)- levērojot tādu pārstāvamā aprobežotu atbildību pret lietvedi, ir pilnīgi saprotams, ka likums neuzliek pārstāvamam par pienākumu atlīdzināt viņam par pūlēm. Šinī bezatlīdzības momentā, prof. Tutrumovs¹⁾ redz arī izšķirošo starpību starp pilnvarojuma līgumu un personīgu pakalpojumu līgumu, kuŗā pilnvarojuma līgums pārvēršas, ja būs norunāta atlīdzība (4367. p.)²⁾. Bet, kas attiecas uz statusiem, pamatotiem uz negotiorum gestio, tad pēc vispārējiem noteikumiem viņi padodas tiem pašiem statusiem, kuŗi pamatojas uz pilnvarojuma līguma³⁾. Tā arī honoraru varētu samaksāt vēlāk, bet uz priekšu nav norunājams, bet kad par svešu lietu, kuŗu kāds uzņemies bez atlīdzības vēlāk tiks dota atlīdzība, vai kad par pilnvarnieka personisku darbu, kuŗš nav tieši novērtējams, t. ir, kuŗam nav tirgus cenas, apsola atlīdzību, tad līguma raksturs no tā negrozas⁴⁾.

Krievu likumdošana vispār nevienu vārdu neruna par atlīdzību pie pilnvarojuma līguma un tas, pēc Šeršeneviča⁵⁾ domām, dod iespējamību piemērot noteikumus par prezumējamo atlīdzību kā vairāk atbilstošu dzīves taisnībai un noteikumiem, ka neviens nevar iedzīvoties uz sveša rēķina bez pietiekoša juridiska pamata. Krievu Senāta prakse šinī jautājumā nav izteikusies ar pietiekošu skaidrību (1881/95)⁶⁾.

1) Гражданское право. 337. лр.

2) Sk. Zwingman spr. № 471: „In vielen Fällen unterscheidet sich ein Dienstvertrag nur dadurch von dem Mandat, dass für die Ausführung der hier unentgeltlich übernommenen Geschäftsbesorgung in dem Dienstvertrage ein Lohn ausgedungen wird.“

3) Prof. V. Sinaiskis. Основы гражданского права. Выпускъ II. 259—260. лр.

4) Prof. Šeršenevičs saskata arī šinī paradībā, t. i. honorara pielaišanu romiešu tiesībās, apstākli, kuŗš apgāž obligatorisko bezatlīdzības momentu romiešu mandatumā. — Учебникъ рускаго гражданского права. 569. лр.

5) Ibidem. лр. 570.

6) Tā Krievijas Senāts šinī spriedumā burtiski izsakas: „Что же касается того обстоятельства, что Съездъ не призналъ за частн. повер. Ямони права на получение вознагражденія за его трудъ отъ самой Безпаловой, то Съездъ поступилъ совершенно правильно, ибо договоръ довѣренности или порученія, хотя во мно-

Pēc BGB pilnvarojuma, resp. uzdevuma līgums ir līdzīgi L. C. l. 4363. p. bezatlīdzības līgums. Tā BGB § 662 nosaka: Durch die Annahme eines Auftrags verpflichtet sich der Beauftragte, ein ihm von dem Auftragneber übertragenes Geschäft für diesen u n e n t g e l l i c h zu besorgen“.

Tāpat arī L. C. l. 4363. p. skaidri nosaka, ka ar pilnvarojuma līgumu (Mandat) viena puse (pilnvarnieks, pilnvarotais) uzņemas izpildīt otram (pilnvaras devējam, pilnvarotājam) pēc vispārēja noteikuma bezatlīdzības —zinamu uzdevumu. K. Erdmans¹⁾ šai sakarībā pilnīgi pareizi uzsver, ka mūsdienu juridiskā dzīvē bez atlīdzības uzdevuma izpildīšana sastāda retu izņēmumu. Tomēr arī Latvijas Civillikumu jaunais projekts paredz šo pantu atstāt līdzšinējā redakcijā. No bezuzdevuma lietvedības izrietošie prasījumi pielīdzināmi pilnvarojumam un lietvedis nekādu atlīdzību par savām pūlēm prasīt nevar. Prof. V. Bukovskis²⁾ atrod, ka no negotiorum gestio izrietošas attiecības nav bezatlīdzības attiecības, jo lietvedim ir tiesība uz izdevumu atpakaļ saņemšanu. Pēc manām domām, šīs apstākļi vien nekā nepierāda, jo galu galā prasīt derīgu un nepieciešamu izdevumu atmaksu lietvedim būtu tiesība uz *condictio indebiti* pamata, bet lietveža tiesība uz atlīdzību nav paredzēta.

Līdzīgs stāvoklis attiecībā uz negotiorum gestora atbildību ir Vakarēiropas likumdošanā. Pēc BGB negotiorum gestora priekšā dominus negotii atbild plašāk. Tā § 683 nosaka: „Entspricht die Übernahme der Geschäftsführung dem Interesse und dem wirklichen oder dem mutmasslichen Willen des Geschäftsherrn, so kann der Geschäftsführer wie ein

гихъ случаяхъ, какъ, на примѣръ, в настоящемъ, не предполагается безвозмезднымъ, тѣмъ не менѣе самое вознагражденіе за веденіе дѣла и расходы, порядокъ расчета за оное и размѣръ его безъ сомнѣнія могутъ быть предметомъ особаго отъ довѣренности соглашенія довѣрителя съ повѣреннымъ, съ установленіемъ въ случаѣ предоставленія и права довѣрителя разсчитаться вполнѣ съ однимъ первоначальнымъ повѣреннымъ, не касаясь расчетовъ сего послѣдняго съ тѣмъ лицомъ, которому порученное имъ будетъ передано.“

1) K. Erdman. Обязательственное право.

2) Сводъ мѣстныхъ узаконеній II s. 1957. Ір.

Beauftragter Ersatz seiner Aufwendungen verlangen. In den Fällen des § 679¹⁾ steht dieser Anspruch dem Geschäftsführer zu, auch wenn die Übernahme der Geschäftsführung in Widerspruch steht“. — Gadījumā, ja nav konstatējami visi BGB § 683 priekšnoteikumi, tad uz pār tāvamā gulstas pienākums izdot lietvedim visu, ko viņš panācis ar bezuzdevuma lietvedību, saskaņā ar noteikumiem par netaisno iedzīvošanos uz sveša rēķi a²⁾. Bet, ja pārstāvamais piekritis lietveža rīcībai, tad lietvedim pieder no § 683 izrietošas tiesības (§ 684). Un līdzīgi L. C. I. 4453. p. — BGB definē šinī pantā izteikto domu, ka ir nepieciešami, lai lietvedis izdarītu attiecīgu darbību ar nolūku piespiest pārstāvamo atlīdzināt, t. i. animus negotia alius gerendi, bet ne donandi animo, (faktiski L. C. I. 4453 p. definē ar negatīvām pazīmēm), nosakot § 685, ka „Dem Geschäftsführer steht ein Anspruch nicht zu, wenn er nicht die Absicht hatte, von dem Geschäftsherrn Ersatz zu verlangen“.

Arī pēc Šveices civillikumiem bezatlīdzības moments tiek pie pilnvarojuma līgumiem prezumēts, bet par panākumu vienošanos attiecībā uz atlīdzību noslēgta līgumā kontrahentiem jānorāda. Tamdēļ arī negotiorum gestor par savām pulēm atlīdzību nevar prasīt un dominus negotii atbild negotiorum gestoram tikai par nepieciešamiem un dēriem izdevumiem. Tā ZGB § 422 paredz: „Wenn die Übernahme einer Geschäftsbesorgung durch das Interesse des Geschäftsherrn geboten war, so ist diesser verpflichtet, dem Geschäftsherrn alle Verwendungen, die *n o t w e n d i g o d e r n ü t z l i c h* un den Verhältnissen angemessen waren, samt Zinsen zu ersetzen und ihn in demselben Masse von den übernommenen Verbindlichkeiten

1) BGB § 679 nosaka: „Ein der Geschäftsführung entgegenstehender Wille des Geschäftsherrn kommt nicht in Betracht, wenn ohne die Geschäftsführung eine Pflicht des Geschäftsherrn, deren Erfüllung im öffentlichen Interesse liegt, oder eine gesetzliche Unterhaltungspflicht des Geschäftsherrn nicht rechtzeitig erfüllt werden würde“.

2) Sk. BGB § 684: „Liegen die Voraussetzungen des § 683 nicht vor, so ist der Geschäftsherr verpflichtet, dem Geschäftsführer alles, was er durch die Geschäftsführung erlangt, nach den Vorschriften über die Herausgabe einer ungerechtfertigten Bereicherung herauszugeben. Genehmigt der Geschäftsherr die Geschäftsführung, so steht dem Geschäftsführer der im § 683 bestimmte Anspruch zu“.

zu befreien, sowie für anderen Schaden ihm nach Ermessen des Richters Ersatz zu leisten. Diesen Anspruch hat der Geschäftsführer wenn er mit der gehörigen Sorgfalt handelte, auch in dem Falle, wo der beabsichtigte Erfolg nicht eintritt. Sind die Verwendungen dem Geschäftsführer nicht zu ersetzen, so hat er das Recht an Wegnahme nach den Vorschriften über die ungerechtfertigte Bereicherung“. — Šinī pantā ir ļoti izsmeloši un skaidri noteikta dominusa negotii atbildība, ar to tikai starpību, ka vairāki panti, kuņi runā par pārstāvamā pienākumiem. ZGB apvienoti vienā pantā. Pēc tam § 422 nosaka, ka dominus negotii jāatlīdzina par kuru katru zaudējumu pēc tiesas ieskata, kas mūsu tiesu praksē tiek pamotots uz L. C. I. 3444. un turp. p. p., kā arī Civ. proc. lik. 185. p., saskaņā ar kuņu, ka, ja prasībā par naudas prasījumiem Miertiesnis, resp. Apgabaltiesa atzīst, ka prasītājam ir tiesība uz atlīdzību, bet ieskata, ka tās apmēra noteikšanai, prasījuma rakstura dēļ, nevar piemērot vispārīgo noteikumu par prasības apstiprināšanu ar pierādījumiem, tad viņš atlīdzību var noteikt pēc sava taisnīga ieskata, kas pamatots uz visu vietas apstākļu apsvērumu. Ja lietvedība uzsākta, neraugoties uz pārstāvamā patiesām interesēm, tad dominus negotii atbildības apjoms ir vēl šaurāks (sal. L. C. I. 4438. p.) un ZGB § 423 nosaka: „Wenn die Geschäftsführung nicht mit Rücksicht auf das Interesse des Geschäftsherrn unternommen wurde, so ist diesser Gleichwohl berechtigt, die aus der Führung seiner Geschäfte entspringenen Vorteile sich anzueignen. Zur Eratzleistung an den Geschäftsführer und zu diesen Entlastung ist der Geschäftsführer nur soweit verpflichtet als er bereichert ist“.

III.

Negotiorum gestora atbildības izbeigšana. Vakareiropas likumdošana (BGB, ZGB) neparedz negotiorum gestora pienākumu norēķina nodošanai; šis pienākums izriet no vispārējiem noteikumiem par atsvabināšanu no atbildības. Pēc Latvijas Civillikumiem norēķināšanas mērķis pastāv iekš tā, lai dotu pārstāvamam skaidru ainu ar kādiem līdzekļiem

bija izpildīts veiktais uzdevums un tamdēļ L. C. I. 4458. p.¹⁾ nosaka, ka kas uzdevumā vai bez uzdevuma ved svešas darišanas, vai atsavina svešas lietas, vai pārvalda kā dalībnieks kopīgu īpašumu, vai uz kāda cita tiesiska pamata tur savās rokās pārvaldību, vai arī kam jāizdod līdz ar augļiem sveša manta, tam par savu pārvaldību jāsniedz norēķins vai nu pārstāvēmam vai pārējiem kopīpašniekiem, sabiedrības līdzbiedrim, vai kādam citam, kam uz to ir tiesība“. Pat visspīdošākais lietas iznākums nevar būt garantija, ka pārstāvamā intereses visur tikušas ievērotas, tamdēļ tam, kam jādod norēķins, jāizgatavo sīks saraksts par visiem ieņēmumiem un izdevumiem, pieliekot pierādījumus un jābūt atbildīgam par iznākumu (L. C. I. 4459. p.). No L. C. I. 4458., 4451. p. p. izpratnes, sakara ar L. C. I. 4182 p.²⁾ piemērošanu izriet, ka tas, kas uzdevumā vedis svešas lietas, kaut arī atlaists no dienesta, tomēr netiek atbrīvots no norēķina iesniegšanas (Sen. rez. Fuslica I.Nr. 781/900).

Gestora pienākums dot pārskatu un norēķinu par viņa darbību izriet no pašas negotiorum gestio būtības, jo pēdējais darbojas ne uz sava rēķina, bet uz dominus negotii rēķina, kamdēļ norēķins viņam ir dodams (teneatur ut administrationis rationem reddat. Sal. BGB § 684). Norēķins ir nepieciešams netikai dominus'a negotii interesēs, bet arī gestor'a interesēs, tā kā katrs labticīgs lietvedis ir ieinteresēts attaisnot ar norēķinu savu darbību uz negotiorum gestio pamata, pat ja no viņa norēķins nebūtu prasīts; norēķina priekšā stādīšana ir nepieciešama sevišķi tādos gadījumos, kad lietvedis ir izlietojis savu naudu un grib to dabūt atpakaļ no dominus'a negotii. (Мотивы къ ст. 522 пр. Гражд. Уложения).

Norēķina nepilnība vai nepietiekošas ziņas pašas par sevi vēl nedod pamata prasīt no tā, kam norēķins jādod, piespriet visas prasamas summas. Tāda nepilnība dod prasītājam tikai tiesības prasīt pilnīgākas ziņas. Bet

¹⁾ Jaunos L. C. I. vārdi „kopīgu īpašumu“ atvietoti ar „kopējas lietas“, bet „kopīpašnieki“ ar „līdzīpašnieki“.

²⁾ L. C. I. 4182. p. nosaka: „Darba devējam jāsamaksā darbiniekam par darbu pienākošas atlīdzība; ja tam nav pretējas norunas vai vietējās parašas, kā arī ja attiecīgos apstākļos nav citādi pieņemams, tad viņam šī atlīdzība jāsamaksā ne agrāk, kā pēc visa darba nobeigšanas“.

kas attiecas uz izdevumu posteņiem, attiecībā uz kuņiem atbildētājs nav iesniedzis pierādījumus, tad prasītājām kuņš apgalvoja šo posteņu esamību, tas jāpierāda. Pierādījumu trūkumam ir tikai tas sekas, ko prasitājs var tādus posteņus neatzīt, kamēr netiks iesniegti pierādījumi par apstridamo posteņu pareizību. (Zwingman, VII. Nr. 1424. un VIII. 1951). Pēc prof. Bukovska) domām, vietējās tiesībās nepietiekoši skaidri formulētais norēķināšanas pienākums sastāda izņēmumu no vispārēja procesuala noteikuma, saskaņā ar kuņ katrs ir spiests norādīt un pievest tos dātus, kuņ sastāda viņa prasības pamatu un ar to piespiest pretējo pusi iesniegt savus datus šinī lietā. Pie norēķināšanās persona, kuņa prasa norēķinu vēlas pirmā kārtā panākt savu prasījumu atzišanu, lai vēlāk to liktu savas prasības pamatā par viņai pienākošos atlikumu izdošanu.

Bet katrā ziņā pierādījumu nepilnība pate par sevi nevar padarīt iesniegto norēķinu par nepieņemamu. Turpretim norēķina neiesniegšana dod pārstāvamam tiesības prasīt no lietveža visus no tā cēlušos zaudējumu atlīdzību (Zwingman, IV. s. Nr. 618)²⁾. Un tikai pienācīgi pieņemts un kvītēts norēķins pasarga norēķina devēju no jebkādiem turpmākiem prasījumiem. (L. C. I. 4462. p.) un tālākas atbildības.

IV.

Bezuzdevuma lietvedības instituts nav uzskatams par novecojušu un pilnīgi atbilst dzīves prasībām, kamdēļ viņš tiks arī paturēts jaunos Latvijas civillikumos. Tomēr

1) Сводъ мѣстныхъ Узаконеній т. II. 1962. Ір.

2) Was die Folgen einer etwaigen Nichterfüllung dieser Verpflichtung anbelangt, so ist es zunächst klar, dass aller Schaden, welcher hieraus für den Rechnungsherrn erwächst, ihm von dem Rechnungssteller vergütet werden muss. Hat dieser sich durch eigene Fahrlässigkeit in die Lage versetzt, eine Rechenschaft über die besorgten fremden Geschäften nicht geben zu können, oder verweigert er eine solche in böser Absicht — so erringt der Rechnungsherr dadurch das Recht, den ihm durch die ungehörige Ausführung des Geschäfts etwas entstandenen Verlust oder eingangenen Gewinn selbst, und nöthigenfalls eidlich, abzuschützen.—

prakse stipri ierobežoja šī instituta piemērošanu, it sevišķi, sakarā ar likumu par bezsaimnieku nekustamas mantas ieskaitīšanu Valsts zemes fondā (V. V. 1935. Nr. 227). Lietveža un pārstāvāmā atbildība spēkā esošos Latvijas Civillikumos ir noteikta pārāk kazuistiski, kamdēļ jānožēlo, ka Latvijas civillikumu projekts, kuŗš drīzumā jau tiks publicēts un pat stāsies spēkā, nav sekojis Vakarēiropas civilkodeksiem un nav atmetis lieku kazuistiku, paturot spēkā visus 40. pantus, tanī laikā, kad Šveices civillikumi paredz lietvēža un pārstāvama atbildību ļoti izsmeljoši un velta visiem šiem jautājumiem tikai 5. pantus, bet BGB — 10. pantus.

No tīri formelā viedokļa, pēc manām domām, ir nepareizi pielīdzināt negotiorum gestora atbildību un stāvokli mandataram. Kaut gan no dogmatiskā viedokļa i pilnvarojuma līgums, i bezuzdevuma lietvedība uzskatami kā no svešu lietas pārziņas izrietošie prasījumi un abi ir bezatlīdzības līgumi, tomēr negotiorum gestora pielīdzināšana pilnvarniekam nav attaisnojama, jo pilnvarnieks var savas attiecības ar pārstāvāmo nokārtot līgumiskā ceļā, turpretim negotiorum gestoram tādas iespējamības nav, jo saistību nodibinošais moments ir iejaukšanas fakts pats par sevi svešā tiesiskā sferā. Pilnvarojuma līgums ir bezatlīdzības līgums, tomēr praksē reti var satikt tādu pilnvarnieku, kuŗš tiešam strādātu bez atlīdzības, jo pilnvarniekam bija dota iespējamība brīvi nokārtot ar pārstāvāmo savas līgumiskas attiecības. Negotiorum gestoram tāda iespējamība galīgi trūkst, sakarā ar to, ka starp pārstāvāmo un lietvedi nav nodibinātas līgumiskas attiecības. Un tā kā mūslaiku civiltiesiskā sabiedrībā vispār, neviens otram pa velti nekādus pakalpojumus nedara, tamdēļ man šķiet, ka likumā būtu ievedams korektivs tanī ziņā, ka lietvedis var par savām pūlēm prasīt atiecīgu atlīdzību pēc Tiesas taisnīga ieskata, līdzīgi tam, ka ja nebūtu norunāta nekāda maksa par personisku darbu, tad tomēr darbinieks var tādu prasīt, kad pēc darba nozīmes tā izpildīšanu nebūtu iespējams sagaidīt citādi, ka par atlīdzību; tādā gadījumā atlīdzības apmēru noteic vai nu šķirējtiesa, vai kārtējas tiesu iestādes pēc sava taisnīga ieskata. (L. C. L. 4175. p). No tā apstākļa vien, ka negotiorum gestor rīkojas aiz altruiskām tieksmēm

nemaz nevar secināt, ka lietvedis nevar pretendēt uz atlīdzību par savām pūlēm un grūti sagaidams, ka tiesība uz atlīdzības piešķiršanu, būtu veicinājusi nevajadzīgu iejaukšanos svešu darīšanās.

Izejot, turpretim, no bezatlīdzības momenta bezuzdevumā lietvedībā uzkrīt nesamērīgi liela lietveža atbildība no vienas puses un sašaurināta pārstāvāmā atbildība no otras puses. Neiedziļinājoties šinī problemā var vispār nesaprast ar ko tas izskaidrojams, ka lietvedis, kuŗš rīkojies pamudināts no altruistiskām tieksmēm saskaņā ar pārstāvāmā patiesām interesēm un tādos apstākļos, kuŗos varētu pieņemt, ka šī persona, ja viņas būtu izdevība izteikt savu gribu būtu apmierināta ar šādu vietniecību, atbild pārstāvāmā priekšā pat par vismazāko neuzmanību. Likumdevējs, man šķiet, vadījies no tā, ka gribējis aizsargāt sabiedrību no neaicinātiem aizstāvjiem un brīdināja viņus, ka būs jānes tāda plaša atbildība. Turpretim lietveža atbildība ir daudz šaurāka, gadījumā, ja lietvedība bijusi uzsākta neatliekamās vajadzības apstākļos un tiek novesta līdz maksimumam, ja no lietveža darbības izriet, ka viņa nesaskan ar pārstāvama gribu.

Pie omnis culpa, negotium utiliter gestum, neatliekamas vajadzības jēdzienu noteikšanas jāpiemēro subjektīvs kriterijs un pie visu stridīgo jautājumu atrises nav jāvadas no formalas interpretācijas, likuma burta, bet gara, piemērojot uberrima fides. —

Tēzes.

1. Darbībasnespējīga negotiorum gestora atbildība bezuzdevuma lietvedībā iedzīvošanas apmērā ir līgumiska momenta trūkuma konzekvence; negotiorum gestora atbildība prasību ceļot vispār neiespējama, jo negotiorum gestor var tikai faktiski rīkoties, bet nevar formāli lietas kārtot.
 2. Negotiorum gestora pielīdzināšana atbildības ziņā pilnvarniekam nav attaisnojama, jo pilnvarnieks savas attiecības nokārto ar brīvas gribas aktu.
 3. Negotiorum gestora atbildība par omnis culpa nav jātulko rigorozi, bet jāvadās no subjektīva kriterija un jāpiemēro uberrima fides.
 4. Negotiorum gestora atbildība par nejaušu zaudējumu ir sods par lietveža nelūgto iejaukšanos svešās darīšanās.
 5. Kvalificējot kādai lietai taisītos izdevumus vislābāk jāvadās no konkrētu lietas apstākļu apsveršanas. no likuma gara, bet ne no burta.
 6. Dominus negotii un negotiorum gestor atbildības ziņā nav vienlīdzīgi, jo dominus negotii atbild aprobežoti.
 7. De lege ferenda: a) vai nu lietvedim par viņa pūlēm nosakama atsevišķa atbildība, atstājot spēkā tagadējo lietveža un pārstāvamā atbildības apjomu, vai nu b) jāsašaurina lietveža un jāaplāšina pārstāvamā atbildība.
 8. Jaunos Latvijas Civillikumos ir atmetama nevajadzīga kazuistika.
-

Avoti.

- Проф. С. А. Бѣляцкинъ. Частное право въ основныхъ принципахъ, Каунасъ 1929.
- Prof. V. Frese. Procuratur und negotiorum gestio im Römischen Recht.
- Prof. K. Dißlers. Negotiorum gestio publisko tiesību novadā.
- H. Dernburg. System des römischen Rechts. Der Pandekten 8-te Auflage 1912.
- Проф. К. Эрдманъ. Обязательственное право губерній Прибалтійскихъ
- Проф. Д. Ф. Гриммъ. Лекціи по догмъ римскаго права. Рига, 1924.
- Dr. S. Karplin. Handbuch des englischen Privatrechts.
- Dr. C.rome. System des deutschen Bürgerlichen Rechts. 1902.
- Проф. У. А. Покровский. Исторія римскаго права. Петроградъ 1915.
- R. Sohm. Institutionen, Geschichte und System des Römischen Privatrechts. 1923.
- И. М. Тютрюмовъ. Гражданское право. Юрьевъ. 1922.
- И. М. Тютрюмовъ. Законы гражданскіе съ разъясненіями Правительствующаго Сената (Св. Зак. т. X. ч. 1).
- Проф. В. И. Синайскій. Основы гражданскаго права въ связи съ частью III. свода узаконеній дѣйствующихъ въ Латвіи и Эстоніи.
- Проф. Г. Ф. Шершеневичъ. Учебникъ русскаго гражданскаго права. VIII-ое издание. 1910.
- Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Sastādījuši sen. F. Konradi un Rīgas Apgabaltiesas loceklis A. Walters. Likuma teksts prof. A. Viņņāņa un c. tulkojuma. 1935.
- Сводъ Гражданскихъ Узаконеній Губерній Прибалтійскихъ съ про-
долженіемъ 1912—1914. г. г. и съ разъясненіями въ 2-хъ
томахъ. Составилъ В. И. Буковскій Рига, 1914.
- Bürgerliches Gesetzbuch nebst Einführungsgesetz vom 18. August 1896
mit Berücksichtigung der bis zum 1. Januar 1928 ergangenen
Abänderungen.
- Schweizerisches Obligationenrechts vom 30. März 1911. Code Civil.
- Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā ka sacijas Departamenta spriedumiem
Sastādījuši: senātors F. Konradi un Rīgas Apgabaltiesas loceklis
A. Walters.
- Senāta Civilā kasācijas departamenta 1934. g. spriedumi 1935. g. Valsts
tipografija.
- Civilrechtliche Entscheidungen der Rigaschen Stadtgerichte zusammenge-
stellt und herausgegeben von Victor Zwingmann.
- Сборникъ рѣшеній гражданскаго кассационнаго и общаго собранія
1-го и Кассационныхъ Департаментовъ бывшаго Правитель-
ствующаго Сената, разъясняющихъ законоположенія дѣйстви-
ющія въ Западной Латвіи и Эстоніи. Подъ редакціей прис.
повѣр. Н. Штакельберга.
- Jurists. Sabiedrisko un tiesību zinātņu žurnāls. L. U. prof. Dr. V.
Sinaiška vadībā.
- Гражданское Уложеніе. Проектъ Высочайше учрежденной Редакціонной
комиссіи по составленію Гражданскаго Уложенія.
- Civilprocesa nolikums. Saeimas kodifikācijas nodaļas 1932. g. izdevums.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309061853

30 APR 1938